

## “SİBİRYA TATAR TÜRKÇESİ” ÜZERİNE

Dr. Ercan ALKAYA, **Sibirya Tatar Türkçesi**, Turkish Studies  
Publication, Ankara 2008, 592 s.

*Ahmet Turan SİNAN\**

Son yıllardaki Türkoloji araştırmalarında Kuzey Grubu Türk Lehçelerine bir yöneliş, bir ilgi olduğu görülüyor. W. Radloff'tan bu yana Sibirya sahasına ait çalışmalar bölgenin Sovyetler Birliği'nin elinde olması sonucu tarafımızdan çok fazla takip edilemiyordu. Sovyet sonrası ülkemizde Türkoloji çalışmalarında Türk Lehçelerine ve onların ağızlarına karşı ilgi arttı. Buna paralel olarak da çalışmalar ortaya çıkmaya başladı. Bu ilginin son verimlerinden biri de **Sibirya Tatar Türkçesi** adını taşıyor. Daha önce Prof. Dr. Tuncer Gülensoy ve Prof. Dr. Ahmet Buran ile ortak kitaplara imza atan Dr. Ercan Alkaya, en son **Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar** (Manas Yay., Elazığ 2007) adlı çalışmasıyla Türkolojiye katkıda bulunmuş bir akademisyen. Yazar, 1996-1997 yılları arasında Tataristan Cumhuriyetinde de bulunmuş, Türk dili öğreticiliği yapmış, Tataristan ve Tatar Türkçesi ile ilgisini yapmış olduğu yayınlarla da sürdürmüştür.

**Sibirya Tatar Türkçesi** adlı eser **Turkish Studies** yayınları arasında Temmuz 2008'de Ankara'da çıktı. Kitap 592 sahifeden oluşuyor. Dr. Alkaya, yazılı kaynaklardan hareket ederek hazırladığı **Sibirya Tatar Türkçesi** adlı eserini hocası **Prof. Dr. Ahmet Buran'a** ithaf etmiş. Kaynakça bölümünden anlaşıldığı kadarıyla Dr. Alkaya birçok kütüphane ve araştırmacıda bulunmayan Tatarlarla ilgili çok değerli kaynak kitaplara da sahip. Bunlar Arasında L. Celey'in Tatar Dialektologiyesi (Kazan 19479, Tumaşeva'nın Dialektı Sibirskix Tatar (Kazan 1977) ve Könbatış Sibir Tatarları Tili (Kazan 1961), G. Axatov'un Dialekt Zapadnosibirskix Tatar (Ufa 1963) ve Tatar Dialektologiyesi (Kazan 1984), F. Yusupov'un İzuçeniye Tatarskogo Glagola (Kazan 1986) vb. Tatar Türkçesi ve Rusça Kiril harfli kaynakları sayabiliriz. Bu zengin materyal, kitabın değerini bir kat daha artırıyor. Yazar Sibirya Tatar Türkçesi adını verdiği eserinin

---

\* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.  
el-mek: aturansinan@yahoo.com.tr

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/4 Summer 2008*

aynı zamanda Batı Sibirya Tatar ağızlarıyla ilgili ilk bilimsel çalışma olduğunu da Ön Söz’de ifade ediyor.

Eserde, Tatar Türkçesinin üç büyük ağız grubundan birini teşkil eden Sibirya Tatar ağızları incelenmiştir. Bilindiği gibi Tatar Türkçesinin ağızları; **Orta (Kazan), Batı (Mişer) ve Doğu (Sibirya Tatar)** olmak üzere üçe ayrılır. Tatar dil biliminde daha çok **Batı Sibirya Tatarları** olarak adlandırılan **Sibirya Tatarları**, bugün Batı Sibirya’nın **Tümen, Baraba, Omsk** gibi bölgelerinde, 300 bine yaklaşan nüfuslarıyla, 2.428.000 km<sup>2</sup> ‘lik oldukça büyük bir alanda dağınık olarak yaşamaktadırlar. Sibirya Tatar ağızları, Tatar dircisi Tumaşeva’nın çalışmaları sonucunda Sibirya Tatar ağızları kendi içinde Tobol-İrtiş, Baraba ve Tom olmak üzere üç ağız bölgesi olarak kabul edilmiştir.

**Sibirya Tatar Türkçesi**; dört bölümden oluşmaktadır: Giriş, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi ve Metinler. **Giriş** (s. 9-49) bölümünde Sibir/Sibirya adı değerlendirilmiş; Sibirya Tatar Türklerinin tarihi ve etnik şekillenışı, Sibirya Tatar Türkçesinin Türk lehçeleri içindeki yeri, Sibirya Tatarlarının yaşadıkları yerler ve alt grupları, nüfusları, dinleri hakkında bilgi verilmiş ve Sibirya Tatar Türkçesi üzerine yapılan belli başlı çalışmalar değerlendirilmiştir.

**Ses Bilgisi** (s. 51-208) bölümünde; eş zamanlı ve art zamanlı yöntem birlikte kullanılarak, Sibirya Tatar Türkçesinin ses özellikleri incelenirken Eski Türkçe merkez alınmış ve karşılaştırma yapılırken yer yer Tatar edebî dilinden, diğer Türk lehçelerinden, tarihî Türk lehçelerinden (daha çok Kıpçak Türkçesi) de yararlanılmıştır.

**Şekil Bilgisi**’nde (s. 209-446) kelime yapımı, kelime türleri, isim ve fiil çekimi incelenmiştir. Muhtelif eklerin, yapıların ve Sibirya Tatar Türkçesine has unsurların tarihî ve günümüz Türk lehçeleriyle karşılaştırılmıştır. Bu yapılırken Tatar edebî diliyle olan yakınlığı ve ilgisine değinilmiş, Sibirya Tatar Türkçesinin çeşitli ağızlarına ait farklılıklar ve durumlar da incelenmiş, şekil bilgisi özellikleri ağızlara göre farklı ve ortak yönleriyle değerlendirilmiştir.

**Metinler** (s. 453-579) bölümünde 90 metne yer verilmiştir. Tobol-İrtiş ağızları, Sibirya Tatar ağızlarının en büyük grubunu oluşturur ve kendi içinde Tümen, Tobol, Tara, Tevriş ve Saz olmak üzere beş alt gruba ayrılır. Çalışmadaki, 90 metinden ilk 57’si Tobol-İrtiş Tatarlarına (Tümen-Omsk bölgesi) aittir. 57 metinden, 27’si (1-27) Tümen, 9’u (28-36) Tobol, 5’i Saz (34-41), 11’i Tevriş (42-52) ve 5’i Tara (53-57) Tatarları ağızlarına; kalan 33 metinden 27’si Novosibirsk’teki Baraba Tatarlarına (58-84) ve 6’sı da Tomsk bölgesindeki Tom Tatarlarına (85-90) aittir. Kitabın sonunda kitap ve

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 3/4 Summer 2008*

---

makale ayırımı yapılarak seçkin bir kaynaklar listesi (s. 581-592) verilmiştir.

Kıpçak grubu Türk lehçe ve ağızları ile ilgilenen herkese yararlı olduğunu düşündüğümüz bu eseri, zahmetli bir çalışmanın sonucunda Türkoloji literatürüne kazandırdığı için Dr. Ercan Alkaya meslektaşımızı kutluyoruz.